

II. ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Тетяна Бевз

ІДЕНТИФІКАЦІЙНА МАТРИЦЯ МІСЬКОЇ ГРОМАДИ ОДЕСИ

У статті розглядається політична ідентичність міської громади Одеси, акцентується увага на ідентифікаційній матриці міської громади. Розглянуто способи причетності до міста: емоційне входження в простір міста, діяльність на благо міста, осмислення міста як простору самореалізації, наявність стійких соціальних відносин зі «значущими іншими» жителями міста.

Ключові слова: політична ідентичність, ідентифікаційна матриця, міська громада, Одеса.

Tetiana Bevs. The identity matrix urban communities of Odessa

In the article the political identity of the community of Odessa, focuses on the identification matrix of the community. The methods of involvement in the city's emotional use of space in the city, the activities for the benefit of the city, understanding the city as a space of self-presence of stable social relations with «significant others» residents.

Key words: political identity, the identity matrix, urban community, Odessa.

Політична ідентичність визначається завдяки процесам та механізмам ідентифікації. «Ідентифікація – (від лат. *Identicare* – отожднювати, встановлювати збіг) – процес отожднення однієї людини (суб'єкта) із іншим (об'єктом)» [1, с. 342]. З іншого боку, «ідентифікація є одним із елементів захисту свого внутрішнього Я» [1, с. 342]. Таким чином, визначення поняття ідентифікації допомагає нам зрозуміти, чому ще з давніх часів люди розмежовували спільноти на «своїх» і «ворогів», «чужих» або на «ми» та «вони». У

соціальних науках під ідентифікацією, перш за все, розуміють механізм соціалізації особистості, завдяки якому індивід набуває або засвоює норми, ідеали, цінності, ролі та моральні якості представників тих соціальних груп, до яких належить ця особа [2, с.8]. У процесі успішної ідентифікації особистості важливу роль відіграють процеси соціалізації, які, в свою чергу, передбачають процеси інтерналізації, тобто процеси засвоєння особистістю або групою людей соціальних цінностей, норм, установок, стереотипів, що належать тим, з ким ця особистість або група людей взаємодіють [3]. Отже, можна вважати, що успішна ідентифікація особистості формує її «соціальний характер», який поділяють усі члени тієї чи іншої групи [4].

Серед механізмів формування політичної ідентичності виокремлюють такі: 1) механізми політичної соціалізації, які допомагають знайти місце індивіду у політичному просторі, ототожнити себе з певними політичними групами; 2) механізми політичної інституціоналізації, які виробляють моделі поведінки, що є звичними для індивідів, які займають одне і те саме місце у політичному просторі; 3) механізми політичної комунікації, які допомагають формувати загальну картину світу, виправляти уявлення про групи, що існують та з'являються у політичному просторі [5, с.113]. За допомогою цих механізмів у особистості виробляється ідейно-політична самоідентифікація – «прийняття індивідом або групою комплексу уявлень, цінностей, установок і переконань» [6, с.100].

Регіонально-культурний чинник є одним із вагомих факторів політичної соціалізації, який відіграє важливу роль у формуванні політичних поглядів та орієнтацій особистості, адже «суттєвий вплив на характер політичної ідентифікації визначає місце проживання індивіда (тип *поселення та регіон*)» [7, с.15]. У цьому контексті цінним для дослідження є місто як спільнота громадян, як складний, системний багаторівневий об'єкт, який розкривається в соціокультурній перспективі, і як складне політичне та соціокультурне утворення, в якому інтерес викликають ідентичності громадян, а також колективна ідентичність міської громади. Місто включає різні форми життєдіяльності людей, має історично сформований культурний, економічний, соціальний і політичний потенціал, а також має свою ідентичність, яка є аутентичною.

На нашу думку, важливим для дослідження політичних ідентичностей є культурний вік міста, а також детермінанти його утворення – географічні, економічні, демографічні, технологічні – і фіксація історично сформованого культурно-господарського образу міста, яке заповнене різними формами життєдіяльності людей, що визначає його культурний, економічний, соціальний потенціал. Адже «форма, призначення, розмір, внутрішнє планування чи зовнішній дизайн – усе це є свідченням природи, особливостей розподілу та боротьби за владу, властивих даному суспільству. Боротьба за владу в своїй основі спирається на значення, які репрезентував чи міг би репрезентувати міський простір» [8, с. 390].

Місто – це соціальний простір і об'єднання співтовариств. Місто виникає як спільнота індивідів, однак з часом починає впливати на своїх членів як зовнішня сила, формуючи їх відповідно до своїх цілей і інтересів [9, с. 29]. Характеризуючи місто як соціальну систему, маємо усі підстави стверджувати, що воно впливає на особливості міської спільноти. Історичні умови, суспільний поділ праці, соціальні структури, що сформувалися, являють собою відносно цілісну соціальну спільноту. Важливо враховувати специфічні характеристики міста як домінант, що визначають особливості світогляду, установок і поведінки, соціальної ідентичності його жителів. Свідомість людини будується як «ідентифікаційна матриця» (С. Московічі), в основі якої – різні групові ідентичності. Щоб створити загальну картину міста, її ідентичність, варто зібрати всі елементи міста: географічне положення, історичне минуле, соціальну структуру, локальні особливості, будівлі, пам'ятники, вулиці, людей, дворики, запахи, говірки, повсякденні і святкові події, свята, колорит, традиції, видатних одеситів, ресурсний потенціал громади, етнонаціональний склад мешканців, структуру релігійного середовища, особливості інформаційного простору, економічну ситуацію, специфіку функціонування локальних влад та їхню політику, політику центральної влади, орієнтири й позиції місцевих лідерів та інші.

Міський простір забезпечує рівні можливості для всіх членів міської громади, незалежно від їх віку, статі, сімейного, майнового

стану. У соціальному просторі міста «виробляється» людський досвід, місто стає місцем мобільності і повсякденних практик. Спосіб розміщення городян у соціальному просторі міста пов'язаний з ідентичністю і соціальною активністю: визначенням соціальної ролі «городянина» і здатністю до вияву ініціативи та реалізації колективної соціальної дії, спрямованої на підвищення добробуту міського середовища.

Перебування людини в соціальному просторі безпосередньо пов'язане з його соціальним самовизначенням, його ідентичністю, а також з «ідентичністю, яка пов'язана з містом» (urban-related identity) [10]. Міська (локальна) ідентичність, пов'язана з причетністю людини до місця її проживання, являє собою одну з найбільш значущих соціальних ідентичностей поряд з професійною, етнічної, релігійної та ін.

Мотивуючи, чому для дослідження політичних ідентичностей обрана Одеса та її міська громада, дамо відповідь на питання «Навіщо Одеса світу?», «Яка її місія? Одесити відповідають таким чином: місто, що породжує геніїв; місто – виробник смислів (генератор контенту, яким користується світ); «медіатор» / посередник / перекладач (вміння знизити градус конфлікту); місто для тих, кому цікаво жити; Одеса: місто, що розсуває межі; Одеса змінює світ (завдяки чому?); Одеса – джерело радості; Одеса – простір радості (територія радості); Одеса – джерело / простір радості життя (і добра) [11]. Тоді в чому полягає політична ідентичність такого багатогранного міста?

Процес встановлення та маркування причетності до міста виступає одним з механізмів соціалізації, визначає характер залучення людини до культурно-історичної спадщини міста. Одесі швидше, ніж іншим містам України, вдалося скинути «одноколірне покриття» радянських часів і показати свою справжню багатоетнічну ідентичність. Структурування історичних подій і періодів в історії країни і міста з погляду альтернатив – «ними можна пишатися», «їх можна соромитися» у дихотомії минулого – сьогодення розкривають значимість факторів громадянської історії, а також пояснюють стан політичної ідентичності в місті та регіоні (Табл. 1.).

Табл. 1.

**Співвідношення видів ідентичності
в розрізі етнічних груп Південний регіон**

Види Самоідентифікацій	Українці	Росіяни	Болгари	Євреї	Німці	«Кавказці»	Молдавани	Разом у масиві
Громадянська (громадянин України)	0,72	0,05	0,57	0,40	0,10	0,47	0,49	0,37
Радянська (радянська людина)	-0,78	0,06	-0,10	-0,16	-0,66	0,08	-0,47	-0,29
Етногруппова (представник певної етнічної групи)	0,44	0,46	0,40	0,53	0,61	0,78	0,74	0,57
Локально-територіальна (представник території та місця проживання)	0,56	0,20	0,78	0,77	-0,43	0,57	0,58	0,73
Регіонально-територіальна («європеєць»)	0,05	-0,52	-0,64	-0,43	0,10	-0,18	-0,10	-0,24
Транснаціональна («громадянин світу», «представник людства»)	-0,24	-0,43	-0,04	-0,25	-0,21	-0,09	-0,07	-0,16

Джерело: Победа Н. Моделі української ідентичності //Україна – проблема ідентичності: людина, економіка, суспільство. Конференція українських випускників програм наукового стажування у США / Н. Победа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kennan.kiev.ua/Library/Books/Identity.pdf>

Більшість мешканців Одеси вважають, що їхнє місто має багату історію (73%), красиву архітектуру і пам'ятники [12]. Воно є привабливим для туристів, оскільки тут дотримуються традицій (40%), найцікавіше культурне життя (37%), а також гарно годують [12]. Крім того, в Одесі найбільше серед інших міст вважають, що тут живуть доброзичливі і приємні люди, які вміють відпочивати. Менш за все мешканці Одеси відзначають якість доріг і медицини (3%), невисоку вартість життя (1%) [12]. Порівняно з іншими містами, Одеса не є політично-активним містом (8%) [12]. Жителі Одеси впевнені, що справи у їхньому місті розвиваються у правильному напрямі. Водночас, справи в Україні – переважно у неправильному напрямі.

Табл. 2.

Фактори загальнонаціональної згуртованості на підставі базисних та інструментальних цінностей (на прикладі Одеської обл.)*

Традиційної ціннісної орієнтації	Пізнавальної і діяльнісної орієнтації	Цілераціональної орієнтації	Прагматичної орієнтації
Мирна обстановка в країні – 0,763	Активне діяльне життя – 0,782	Свобода – 0,821	Задоволення – 0,684
Наявність хороших і вірних друзів – 0,666	Суспільна активність – 0,737	Самостійність – 0,802	Матеріальна забезпеченість – 0,652
Щасливе сімейне життя – 0,638	Творчість – 0,702	Впевненість у собі – 0,591	Прагнення до влади – 0,597
	Пізнання – 0,583		

**Визначені фактори «покривали» систему ціннісних координат у масиві опитуваних респондентів на 60%.*

***Джерело:** Победа Н. Моделі української ідентичності //Україна – проблема ідентичності: людина, економіка, суспільство. Конференція українських випускників програм наукового стажування у США / Н. Победа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kennan.kiev.ua/Library/Books/Identity.pdf>*

Одеський міф про толерантність передбачає певний рівень «прийому» або «розчинення іншого / чужого» у міському середовищі. Адже «Одеса за своєю генетикою – будинок толерантності в світі ортодоксії. Так склалася її історія, і геній міста, як і раніше, благоволила мутаціям. Одеський міф сконструйований з оксюморонів: прагматизм та авантюризм, героїзм та гумор, столиця і провінція. Це слушний простір для поєднання несумісного – особистості й порозуміння» [13]. «Корінні» одесити висловлюють стурбованість щодо того, що внаслідок міграційних процесів «розчиняється» сама Одеса. Це занепокоєння простежується на звичайних і повсякденних зв'язках, а іноді у практиці спілкування. Власне, тут уже складно говорити про толерантність, якою так пишаються «корінні» жителі міста.

З іншого боку, молоде покоління іммігрантів, яке виховане уже на ідеології національної держави і прибуло до Одеси з більш моноетнічних районів України, не має або достатніх навичок багатонаціонального співіснування, або особливого ентузіазму з його приводу. Це добре помітно на одеських чатах і форумах, де розбіжності з різних питань переходять у конфронтацію між двома, за їхньою *самоідентифікацією*, групами, – приїжджими українськими патріотами, з одного боку, і колишніми і нинішніми «корінними» одеситами, з іншого.

Місто – складна система, яку неможливо зробити успішною без внутрішньої згоди городян щодо найважливішого: ролі міста у світі, його образу, розуміння основ міської культури, стратегії, стилю [14]. Одеса не мала тривалий час повноцінного бренду з впізнаваною і улюбленою її жителями системою візуальної ідентифікації (логотип і все, що до нього належить). Бренд – це образ міста, комплекс цінностей, притаманних городянам, і елементи його унікальності, які виявляються в культурі, візуальній ідентифікації, архітектурі, подіях, в особливостях ділової практики і сервісу.

Ідентичність Одеси, її образ (може бути символом, персонажем, процесом; не плутати з логотипом, картинками): єдність у різноманітті; Одеса-мама; вічно молода; місто-сім'я; перлина біля моря; європейське місто; Одеса – це ми (Одеса – це я); столиця гумору [11]. Цінності (чим керуються одесити, приймаючи рішення, що важливо для одесита?): гостинність; сім'я; патріотизм + кос-

мополітизм; віра в краще; емоційна щедрість; унікальність / винятковість; самоіронія; прагнення до внутрішньої свободи; добробут, особистий інтерес; гумор [11]. Як діють одесити? (стиль): культ їжі; претензія на геніальність; вияв свого «єго» (мати свою думку з будь-якого питання); самобутність / нестандартність мислення, креативність; природна підприємливість / гешефт; оптимізм /, здоровий «пофігізм»; толерантність; висока самооцінка поряд з самоіронією; талант будувати і підтримувати велику кількість зв'язків, створювати співтовариства; артистичність (+панти, манси); здоровий авантюризм; глибокий контекст (тонкі нюанси) [11]. Таким є бренд Одеси.

Маркування міського політичного простору. Одеса упродовж усієї своєї історії була особливим містом. Вона була «Іншою» і у період перебування її у складі Російської імперії, а згодом і Радянського Союзу. Її ідентифікували досить часто як аполітичне місто. Розпад Радянського Союзу і проголошення незалежності України одесити сприйняли досить спокійно і швидко звикли до жовто-блакитних прапорів і до незалежності від Москви. Про відмінності у ідентичностях одеситів нагадувала хіба що так звана «заборна дискусія» у першій половині 1990-х р. На різних поверхах, у різних місцях з'являлися написи великими літерами різних спрямувань: перші – «СССР – жив!», другі повідомляли: «Одесситы помнят – наша родина Украина!», треті виступали за створення незалежної Новоросії. Цю ідею висували проросійські політичні сили на Півдні України, користуючись тим, що в регіоні більшість населення у повсякденному спілкуванні використовувало російську мову. Була навіть здійснена спроба утворити територіальне об'єднання під назвою «Українське Причорномор'я», яке б охоплювало Одеську, Миколаївську і Херсонську області, а також Автономну Республіку Крим. Майже одночасно, у 1993 р., ці політичні сили висунули нову ідею: заявили, що існує окрема національність – «одесити»^{*}. А коли так, то на теренах Одещини слід утворити автономію.

* У першій половині 1990-х на головній вулиці міста – Дерибасівській висів транспарант: «Моя национальность – одессит». Ймовірно, це було свідченням того, що національно-культурна свідомість мешканців міста була змінена на «місцеву», «локальну», «регіональну».

Спроба проголосити відділення Одеської області в самостійний Новоросійський край була і під час президентської кампанії 2004 р. одеськими прихильниками кандидата в Президенти В. Януковича у разі визнання В. Ющенка Президентом. Такі заяви робилися від імені територіальної громади, щоправда, про кількість учасників не йшлося. А справжнім рупором таких заяв був міський голова Р. Боделан. З резолюції міської ради Одеси випливало, що «ми вимагаємо оголошення міста Одеси та всієї Одеської області вільною самокерованою територією, на якій діють розпорядження органів місцевого самоврядування (Новоросійський край)» та вважалося за доцільне негайно створити в місті «загони самооборони і самозахисту з робітників, інтелігенції, студентів, забезпечити охорону всіх життєво важливих об'єктів та органів місцевого самоврядування» [15]. Р. Боделан тоді заявив: «Я обіцяю зробити все для того, щоб Одеса могла користуватися всіма демократичними правами. Я буду захищати інтереси міста аж до прийняття рішення про його самостійність» [16]. Гасла політиків йшли в розріз з діяльністю громади. Мешканці міста організували мітинги, різноманітні зібрання з символікою «помаранчевої революції». Позиція громади була діаметрально протилежною, ніж позиція керівників міста. Потреби у створенні самостійної республіки відпали самі собою.

Водночас, варто зазначити, що електорат Одеси на всіх виборчих кампаніях підтримував провладні сили. Однак ніколи міська громада не сприймала дії центральної влади як дороговказ. Так, наприклад, у серпні 2012 р. після прийняття сумнозвісного Закону «Про засади державної мовної політики» № 5029-VI, так званого закону Ківалова-Колісниченка, і надання російській мові статусу регіональної в Одесі 52% батьків першокласників міста написали заяви, щоб їхні діти навчалися в школі українською [17].

Одеса – це регіон, який на виборах завжди підтримував чинну владу. Однак 26 жовтня 2012 р. у наметовому містечку підприємців ринків Одеси біля будівлі Одеської обласної державної адміністрації відбулася акція «Прощання з ПАРТІЄЮ РЕГІОНІВ в Одеській області». Захід пройшов під гаслом «Жодного голосу регіоналам!». Запрошувалися всі розсудливі патріоти, які бажали врятувати Україну від ворогів народу України! «Всі політичні сили, громадські організації, об'єднуйтеся для порятунку України, Одеси, свого майбутнього!» [18]

22 листопада 2013 р. Одеса приєдналася до протесту проти згорання курсу євроінтеграції, яке оголосило керівництво країни. (Доречно зауважити, що Одеса була базовим регіоном ПАРТІЇ РЕГІОНІВ). Упродовж 2014 р. Одесу намагалися зробити одним із ключових форпостів антиукраїнських сил на Півдні України. Лобістами «руського міра» були колишній мер О. Костусєв, лідер Політичної партії «Родина» І. Марков, митрополит Агафангел Саввін. Незважаючи на спроби ззовні розхитати ситуацію та події травня 2014 р., одесити бачили своє майбутнє в Україні, а не Росії чи міфічній «Новоросії»*. Спроби створити міфічну «Новоросію» чи Одеську Народну республіку не вдалися. Одеса залишалася українською, виступаючи за територіальну цілісність України, наголошуючи, що «ми, активісти Євромайдану, прислухаємося до думки мешканців міста», виступаємо «за єдність, цілісність та соборність України».

26 січня 2014 р. на Євромайдані біля пам'ятника Дюку від імені членів територіальних громад Одеської області одесити висловилися за створення Одеської Народної Ради як представницького органу мешканців Одеської області із захисту Конституції України [19]. Було запропоновано її склад, а 28 січня відбулося засідання Одеської Народної Ради. На засіданні були присутні 54 депутати, список депутатів постійно поповнювався. Був обраний виконавчий комітет Ради, до якого увійшли: А. Юсов; С. Веселов; О. Остапенко; О. Чорний; А. Маляс; В. Владимірова; В. Оплачко. Одеська Народна Рада схвалила Декларацію про проголошення Одеської Народної Ради і звернулася до територіальних громад Одеської області. Одеська Народна Рада – це об'єднання депутатів місцевих рад від опозиційних партій (ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», «УДАР Віталія Кличка», ПП «Фронт Змін») та позафракційних, громадських та політичних активістів, які стоять на засадах захисту Конституції України, дер-

* За даними соціологічного опитування, проведеного у жовтні 2014 р. російським Фондом боротьби з корупцією (структури російського опозиціонера Олексія Навального) серед мешканців Харківщини та Одещини, 87% респондентів прагнуть залишитися у складі України. Своє майбутнє у складі Росії бачать лише 3% опитаних і тільки 2% підтримують створення так званої «Новоросії». (Одесити бачать своє майбутнє лише в Україні, а не в Росії чи «Новоросії» – експерти. «Одещина не є підходящим полігоном для сепаратистського заклоту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainian.voanews.com/content/article/-2585960.html>)

жавного ладу, демократії та виступають проти узурпації влади режимом В. Януковича [19].

Основні нові громадські ініціативи переважно формуються в двох паралельних площинах. З одного боку, середовище Євромайдану – народні ради, «Автомайдани», «Самооборона», люстраційні різноманітні комітети. З іншого – організації, що представляють інтерес Російської Федерації – «Молодіжна єдність», «Народна Альтернатива», «Спротив» [20], які локалізовані переважно в місті Одесі, на відміну від середовищ Євромайдану, які діють і в районах області. Крім цього, їхня чисельність та готовність до активної дії, не пов'язаної безпосередньо із боротьбою за «руській мір» дуже обмежена.

На першому Форумі одеської інтелігенції 14 травня 2014 р. найвідоміші і найповажніші люди міста шукали спосіб примирення одеситів, намагалися об'єднати різні погляди навколо спільних цінностей, і така цінність – благополуччя Одеси. Наголошували на тому, що «виною всьому не стільки відмінність у політичних поглядах, скільки відсутність культури», та ділилися думками щодо діючих спеціальних комісій з розслідування трагічних подій 2 травня [21]. Основні ідентифікаційні маркери, які висловлювала інтелігенція міста: «Ми налаштовані на співпрацю, на те, щоб влада почула голос інтелігенції»; «Ми відкриті і готові до співпраці з іншими знаковими фігурами одеської інтелігенції, з політиками»; «*Ми бачимо найкраще майбутнє Одеси тільки в складі України*» (О. Ботвінов, піаніст, заслужений артист України); «Згуртувати інтелігенцію, а потім і всіх інших жителів міста в розумінні того, що ми всі живемо в Україні, що ми любимо її. Так, вона «хвора», вона бідна. І все ж *ми її любимо і хочемо, щоб вона стала кращою...*» (В. Оплачко, підприємець, фотограф, мореплавець, меценат); «Ми всі любимо нашу країну і бажаємо їй всього найкращого»; «Ми дуже багато говоримо про єдність і мовчимо про множинність, про протиріччя, які є»; «Росія повісила на Одесу новий ярлик, кажучи, що це «нова Хатинь». І цей ярлик – пляма на нашому місті» (Б. Херсонський, поет, есеїст, перекладач); «Ми перебуваємо у стані системної кризи: економічної, соціальної, особистісної» (І. Коваль, ректор ОНУ ім. І. І. Мечникова) [21].

Таким чином, можемо стверджувати, що політична ідентичність міської громади Одеси упродовж незалежності поступово утверджувалася як українська, громадянська та регіональна.

«Міська конституція» та народне віче як маркери ідентичності міської громади. З метою виявлення особливостей теоретичного конструювання одеської ідентичності, пов'язаного з формуванням уявлень про специфіку культурного простору міста на рівні законодавства, здійснено аналіз Статуту міста. Згідно зі Статутом міста «міська громада – жителі, об'єднані постійним проживанням в межах міста Одеси» [22], члени міської громади – жителі, які постійно проживають та зареєстровані в м. Одесі [22]. Також констатовалося, що міська громада складається з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, які постійно проживають та зареєстровані на території міста Одеси [22], і наголошувалося, що міська громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування на території міста, основний носій його функцій і повноважень [22].

Підготовка і формулювання концептуальних положень проекту статуту територіальної громади міста Одеси, тобто створення «міської конституції», розпочалася ще до прийняття Конституції України і Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» у 1995 р. Ініціаторами підготовки Статуту міста виступила постійна комісія Одеської міської ради із законності і правопорядку. Проект концепції пройшов обговорення у міській раді і знайшов підтримку серед депутатів. Однак протистояння серед міського політикуму не сприяло затвердженню документа.

Упродовж 1998–1999 рр. на розгляд було запропоновано три проекти Статуту: від фахівців Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (розробники – С. Саханенко, О. Якубовський, М. Свіріна), проект «Хартія» (був схвалений постійною комісією міської ради Одеси з питань удосконалення структури управління містом (О. Мучник)), проект М. Орзіха. Жоден з проектів не набрав чинності. І лише у 2006 р. був підготовлений черговий проект Одеською міською громадською організацією «Лицем до лица» (за участі фонду «Відродження») – «Статут територіальної громади як основа для демократичного розвитку

міста Одеси». Була створена робоча група на чолі з О. Орловським з розробки проекту Статуту, планувалося затвердити його на початку 2007 р. Проект Статуту був оцінений як позитивний і винесений на сесію міської ради. 11 травня 2007 р. відбулися громадські слухання проекту Статуту. Перешкодою стала відсутність кворуму. Тодішній міський голова, Е. Гурвіц відправив проект Статуту на доопрацювання. Робоча група була розпущена. Черговою спробою обговорити Статут був круглий стіл «Статут територіальної громади міста Одеси: проблеми і перспективи прийняття», проведений у червні 2008 р. У жовтні 2008 р. управління інформації міської ради організувало обговорення статуту у ЗМІ.

Під час чергових виборів до місцевої ради політичні партії внесли в свою передвиборчу програму питання про прийняття Статуту міста. Кандидат на посаду міського голови від ПАРТІЇ РЕГІОНІВ О. Костусєв, підписуючи різні меморандуми стосовно підтримки його кандидатури на виборах, обіцяв при цьому прийняття Статуту. Одеська громадськість, навчена досвідом минулих років, вирішила проконтролювати процес доопрацювання та прийняття Статуту. Була створена громадська робоча група, яка взяла за основу проект, розроблений в 2007 р., у саму ж групу увійшли: керівник попередньої і нової робочої групи з розробки проекту Статуту – О. Орловський, а також керівники громадських організацій: А. Сидоренко та С. Муранов.

На першій сесії міськради прийнято розпорядження про створення робочої групи з доопрацювання Статуту упродовж року і, нарешті, прийняття його в грудні 2011 р. Громадська робоча група відразу ж запропонувала включити своїх кандидатів. Тут і виявився перший підступ влади – жоден кандидат від громадськості за весь період розробки так і не був внесений до робочої групи при міськраді, створеної за розпорядженням О. Костусєва.

Доопрацювання Статуту здійснювалося двома групами паралельно. Коли ж справа дійшла до громадських обговорень у районах міста, одесити були шоковані: одеська влада в особі своєї робочої групи так «доопрацювала» Статут, що самоврядування в Одесі де-факто ставало неможливим. Наприклад, щоб ініціювати громадські слухання з будь-яких питань самоврядування (наприклад, вимога громадськості припинити незаконну забудову), необхідно б було

зібрати 1000 підписів, а щоб подати місцеву ініціативу на розгляд сесії міськради, необхідно 10 тисяч підписів!

Громадськість зрозуміла, що після прийняття такого Статуту їх права будуть існувати тільки на папері. Тому, не бажаючи здаватися, небайдужі до своїх прав одесити підтримали громадський проект «Прийми Статут, який зробить нас громадою!». Крім цього, проект робочої групи міськради не передбачав виборну посаду уповноваженого з прав людини, а також уповноваженого з прав дітей. Понад те, секретар міськради і депутати доводили одеситам, що введення цієї посади суперечить Конституції України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, який здійснював юридичну експертну оцінку проекту, у висновках рекомендував ввести посаду уповноваженого громади щодо захисту її прав. Громадськість міста звернулася з вимогою винести обидва проекти Статуту на загальноміський референдум, щоб одесити самі вибрали, що для них краще.

Рішенням Одеської міської ради був затверджений Статут територіальної громади Одеси. Однак під час його доопрацювання була порушена процедура прийняття Статуту. Прийнятий Статут значно скоротив права громадян і громади в цілому, тим самим порушивши принципи Європейської хартії місцевого самоврядування, Конституцію України, Закони України «Про місцеве самоврядування України», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Представниками громадського проекту «Прийми Статут, який зробить нас громадою!» звернулися до суду [23].

Пройшовши шлях майже у шістнадцять років, територіальна громада Одеси 25 серпня 2011 р. отримала Статут, який був зареєстрований Одеським міським управлінням юстиції [24]. Про практику застосування Статуту територіальної громади м. Одеси за період з 01 жовтня 2012 по 30 червня 2013 р. був підготовлений звіт*.

* За допомогою форм безпосередньої демократії, закріплених у Статуті (місцеві ініціативи, громадські слухання, загальні збори громадян за місцем проживання), члени міської громади внесли 4 місцеві ініціативи. 3 з них Одеська міська рада прийняла з позитивним рішенням. Громадськість міста ініціювала громадські слухання з питання обговорення проекту Генерального плану м. Одеси. За підсумками слухань створено погоджувальну раду з доопрацювання проекту Генерального плану м. Одеси. Крім того, 9 червня 2013 р. по вул. 1-ша Лінія

Статут міста – місцевий нормативно-правовий акт, який групує в одному документі основні правові норми, що регулюють життєдіяльність Одеси та її територіальної громади, здійснення нею місцевого самоврядування. Статут систематизував правовідносини, які стосуються виключно одеської громади – визначає символіку, гімн, святкові та пам'ятні дати, міські відзнаки та нагороди [25]. Статут дав можливість членам міської громади, застосовуючи закріплені форми безпосередньої демократії, брати участь у роботі місцевого самоврядування, вносити свої пропозиції та зауваження щодо діяльності виконавчих органів, ініціювати вирішення питань місцевого значення шляхом скликання громадських слухань або шляхом внесення місцевої ініціативи. Завдяки прийняттю Статуту діяльність депутатів міської ради та виконавчих органів міської ради стала більш прозорою. Виконавчі органи міської ради публічно звітують перед міською громадою про свою роботу, а також розміщують відповідні звіти в місцевих друкованих та електронних ЗМІ [25].

Від часу прийняття Статуту міста не пройшло ще й п'яти років, однак бурхливі події Революції Гідності, окупація Криму, російсько-українська війна на Сході України внесли певні корективи в самоорганізацію одеситів. У травні 2014 р. після трагічних подій 2 травня в Одесі було сформоване НАРОДНЕ ВІЧЕ територіальної громади міста Одеси як форма безпосередньої участі громадян у здійсненні влади з питань місцевого самоврядування, оскільки Одеська міська територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування в місті Одесі, носієм його функцій і повноважень, а також первинним суб'єктом публічних прав на території міста Одеси, джерелом публічної влади органів місцевого самоврядування Одеси [26]. Програмовий документ НАРОДНОГО ВІЧА мі-

проведено загальні збори громадян за місцем проживання з питань присвоєння вулиці 1-ша лінія (ж/м Дружний с. Мізікевича) назви Бузкова і введення цієї вулиці до реєстру топонімів м. Одеси. На думку членів робочої групи, аналіз практики застосування Статуту дає підстави стверджувати, що прийнята два роки тому «міська конституція» показала свою необхідність і ефективність (В Одесі представили звіт про практику застосування Статуту. 29.08.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibi.com.ua/ua/news/v-odesse-predstavili-otchet-o-praktike-primeneniya-ustava.html>)

стив нове визначення одеської міської територіальної громади – територіальний колектив, до складу якого входять громадяни України, що постійно проживають на законних підставах у місті Одесі, які безпосередньо вирішують питання місцевого самоврядування в місті відповідно до чинного законодавства, мають право брати участь у місцевих виборах та місцевому референдумі в місті Одесі [26].

Органи самоорганізації населення Одеси. Досить успішно співпрацюють громадські організації Одеси із місцевою владою щодо підготовки локальних нормативно-правових актів та залучення коштів на розв’язання місцевих проблем. У 1999 р. місцевою радою було затверджено «Положення про органи самоорганізації населення». Упродовж значного часу тривала спільна робота Одеської міської громадської організації «Лицем до лица», Одеської міської ради, Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України та Одеського суспільного інституту соціальних технологій над підготовкою проєктів «Положення про місцеві ініціативи у м. Одесі» та «Статуту територіальної громади м. Одеси». За ініціативи зазначених організацій проєкти локальних нормативно-правових актів були предметом обговорення міських громадських слухань.

Одеська міська рада виробила власну нормативу базу для створення, реєстрації і діяльності органів ОСН, ухваливши 14 січня 2002 р. рішення № 3374-XXIII «Про органи самоорганізації населення в місті Одесі». З часом міська рада та її органи ухвалили цілу низку локальних актів, спрямованих на практичне вирішення питань самоорганізації населення [27].

Одеська міська рада 21 грудня 2007 р. затвердила «Програму розвитку органів самоорганізації населення (ОСН) в м. Одесі на 2008–2011 рр.», яка народилася за «ініціативою знизу» і значною мірою виконується силами самих органів ОСН. Ця програма дозволила Одесі зробити серйозний крок вперед на шляху подальшого реального розвитку самоорганізації населення як найважливішої складової громадянського суспільства і гармонійного вбудовування цієї форми локальної демократії в загальну систему місцевого самоврядування [27]. Однак слабка ресурсна й матеріально-технічна база органів самоорганізації населення, відсутність належним

чином підготовлених кадрів та стимулів для їхньої роботи, у тому числі оплати праці, а також координації дій між органами самоорганізації населення між собою та з міською радою створювали низку проблем і стримували розвиток цих органів (Див. табл. 3).

Табл. 3.

Динаміка оцінок респондентами ступеня застосування різних форм локальної демократії (1998–2007 рр.) (у відсотках)

Форма локальної демократії	1998 – 2002			2002 – 2006			2006 – 2007		
	Активно	Рідко	Не вик.	Активно	Рідко	Не вик.	Активно	Рідко	Не вик.
Місцеві ініціативи	5,3	26,3	8,4	10,5	3,7	5,8	42,1	3,7	4,2
Загальні збори	10,5	23,7	5,8	28,9	8,9	2,1	36,8	9,5	3,7
Місцеві референдуми	21,1	10,5	8,4	7,9	5,8	6,3	13,2	1,1	5,8
Громадські слухання	10,5	2,6	6,8	39,5	,3	5,3	23,7	1,1	5,3
Діяльність органів ОСН	63,2	18,4	8,4	57,9	3,7	0,5	57,9	8,9	3,2

Джерело: Одеса. Стан місцевої нормативної бази локальної демократії у м. Одесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: samoorg.com.ua/wp-content/.../08/stan-lokalnoi-demokratii-odesa.doc

Формою локальної демократії виступають місцеві референдуми. Щоправда, одеська громада жодного разу не реалізувала це право, хоча спроби були. Представники громадських організацій Одеси мали намір розглянути на референдумі такі питання: про вибори всіх рівнів виключно на мажоритарній основі в одномандатних округах; право визначати форму державного правління народу; повне скасування депутатської недоторканності; ввести місцеві референдуми, аби громадяни у кожній області могли достроково і законно знімати з посад керівників облдержадміністрацій та органів місцевого самоврядування всіх рівнів; дати право людям на референдумі висловлювати недовіру Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України [28].

Спроба провести місцевий референдум з питання «Чи згодні Ви з тим, щоб повноваження Одеської міської ради V скликання та Одеського міського голови були припинені достроково?» була у територіальній громаді м. Одеси і у 2007 р., однак відхилена через недостатню кількість підписів, зібраних ініціативною групою Одеської міської ради з місцевого референдуму № 1/07 для підтримання вимоги про проведення місцевого референдуму*.

Одеська організація Політичної партії «Фронт Змін» у квітні 2011 р. розпочала підготовку до проведення референдуму про відставку мера Одеси О. Костусєва. На думку організації, міська влада на чолі з О. Костусєвим не виконувала передвиборчі обіцянки і не могла впоратися зі своїми завданнями. Мер Одеси О. Костусєв своїм розпорядженням відмовив ініціативній групі одеситів у проведенні референдуму щодо своєї відставки у зв'язку з порушенням вимог чинного законодавства [29].

Не часто вдавалася міська громада Одеси до розв'язання своїх проблем через соціальне замовлення. Хоча ця форма уперше в Україні була започаткована в місті Одесі понад п'ятнадцять років тому. Одним з ініціаторів та організаторів розробки і впровадження механізму соціального замовлення був Одеський суспільний інсти-

* Розпорядження Одеського міського голови № 1589-01 р від 28.12.2007 «Про відхилення пропозиції про проведення місцевого референдуму з питання «Чи згодні Ви з тим, щоб повноваження Одеської міської ради V скликання та Одеського міського голови були припинені достроково?»» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ua/acts/mayor/11903/>

тут соціальних технологій, який уже упродовж 10 років здійснює науково-методичний супровід цього механізму. Механізм соціального замовлення – одна з найефективніших соціальних технологій, за допомогою якої органи місцевої влади у тісній співпраці з громадськими об'єднаннями розв'язують життєво важливі проблеми населення [30].

Територіальні громади України на сьогодні витрачають на енергоносії від 20% та більше місцевих бюджетів, що зумовлено відсутністю місцевої енергетичної політики. Енергозбереження стає дедалі актуальнішим у зв'язку з підняттям тарифів на послуги. Сучасна місцева політика має бути спрямована на управління господарством з використанням енергоресурсозберігаючих технологій та за участю громади [31]. В Одесі була доопрацьована та погоджена Концепція муніципального енергозбереження територіальної громади, спрямована на розвиток системи енергозбереження на рівні міста, визначена схема управління нею з боку органів міської влади за участю територіальної громади та ін. [32].

В Одесі пройшло громадське обговорення проекту рішення Одеської міської ради «Про забезпечення участі членів територіальної громади м. Одеси в здійсненні громадського контролю за наданням послуг з утримання будинків, споруд та прибудинкових територій» [33].

Правління Одеської міської організації Всеукраїнської асоціації сприяння самоорганізації населення (ВУАССОН) провело круглий стіл за участю керівників ОСН міста, лідерів громадських організацій та представників Управління з питань взаємодії з органами самоорганізації населення Одеської міськради [34].

В Одесі щороку проходить Міжнародна науково-практична конференція з нових соціальних технологій. Ідея обшинних фондів надзвичайно вдала і сьогодні є однією з найбільш ефективних. Окрім того, важливим є і психологічний момент: внески у розвиток місцевої громади роблять її членів відповідальнішими і суспільно зрілими. Рішуче налаштовані одесити вирішили будувати власну модель обшинного фонду, не чекаючи теоретичної бази. Перший в Україні community foundation утворено в Одесі 23 січня 2010 р. [35]. Фонди громад – це неурядові благодійні структури, призначення яких полягає в підвищенні якості життя громад, на території яких поширюється їхня діяльність. Фонди громад визначають потреби місцевої

громади, заохочують благодійні пожертви і накопичують кошти, з яких надають гранти на впровадження ініціатив з вирішення соціально важливих місцевих проблем. Метою діяльності фонду громади є покращення якості життя мешканців чітко географічно визначеної території (немає прив'язки до певної теми, групи громади тощо). Фонд громади одночасно виконує у громаді три основні ролі: є лідером громади, двигуном розвитку філантропії та інструментом перерозподілу ресурсів задля розв'язання найважливіших проблем та потреб громади [36].

Осмислення міста як простору самореалізації. Комунальні ринки були власністю територіальних громад і приносили мільярдні доходи в бюджет, а підприємці працювали в правовому полі. Однак величезний рівень корупції та системного знищення державної та комунальної власності призвели до того, що ринки були вкрадені, при цьому використовувалися різні корупційні і тіньові схеми приватизації власності. Комунальні ринки були виведені з власності громад і передані для збагачення новим «власникам», які живуть сьогодні за кордоном. Бюджет втратив мільярди гривень доходу.

Цікавого досвіду набула міська громада Одеси під час проведення інвентаризації ринків і повернення ринків, «незаконно» виведених з комунальної власності, а за фактом – просто вкрадених у територіальній громаді. Це питання всієї територіальної громади, тому так бурхливо одесити підтримали ініціативу підприємців. Понад те, депутати не змогли проігнорувати цього питання і підприємці Одеси стали авангардом у захисті інтересів усіх одеситів [37].

24 липня 2012 р. під час обговорення порядку денного 15-ї сесії Одеської міської ради до трибуни президії вийшли підприємці Одеських ринків з вимогами про наведення правопорядку і законності роботи на ринках Одеси та області, а також виконання постанови Кабінету Міністрів України про створення комунальних ринків на місці стихійних, які працюють понад три роки без правових документів.

Ініціативу підприємців одеських ринків щодо об'єднання дій в напрямі розбудови місцевого самоуправління та самоврядування в рамках Конституції України висловили в Меморандумі від 1 жовтня 2012 р.: «Нас об'єднує відповідальність за минуле, сьогодення і майбутнє Одеси та України!» [38]. Асамблея громадських органі-

зацій малого і середнього бізнесу України, громадського руху «Вільний простір», Демократичного альянсу затвердила заяву щодо підтримки Меморандуму про співробітництво підприємців ринків міста Одеси. Комунальні ринки як власність територіальних громад, замість потужного джерела для дохідної частини місцевих бюджетів, стали корупційною інституційною пасткою як для працюючих на них підприємців, так і громадян України в цілому [39].

Унаслідок незаконної приватизації комунальних ринків Одеси та Одеської області, за повного потурання і бездіяльності органів державної та судової влади, місцевого самоврядування територіальні громади втратили свою економічну базу. Підприємці, які здійснювали свою діяльність на ринках, жителі міста та області відчували на собі наслідки цих подій. Підприємців обклали корупційним «податком» і вивели їхню діяльність за рамки правового поля українського законодавства. Покупці відчували стрімкий стрибок цін на продукти і товари першої необхідності, почався процес зубожіння народу України. Було запропоновано єдиний законний вихід з цієї складної ситуації, який допоможе встановити справедливість щодо всіх жителів міста та області і може стати прикладом для всієї України. Для вирішення цих питань було створено громадський проект «Штаб підприємців ринків Одеської області». Яскравим прикладом беззаконня проти територіальної громади міста Одеси стало рішення Приморського районного суду м. Одеси, яке скасувало постанову прокуратури Одеської області про порушення кримінальної справи щодо незаконної приватизації ринку «Привоз» [40].

Усі ринки Одеси та Одеської області, що раніше перебували в комунальній власності і незаконно виведені з неї і передані приватним структурам, мають бути повернуті законному власнику – територіальним громадам. Чинний на той час Одеський міський голова О. Костусев не виконав свої передвиборчі обіцянки 2010 р. щодо повернення ринків міста Одеси в комунальну власність. І вже в 2011 р. Одеська міська рада VI скликання під керівництвом О. Костусева приймала рішення про затвердження Мірової угоди щодо ринку «Привоз». Тим самим узаконивши незаконну приватизацію, яку здійснив колишній мер Е. Гурвіц і Одеська міська рада V скликання [40].

Основною першопричиною акції протесту одеситів стала корупція і розгул організованої злочинності в органах державної влади Одеського регіону. Особливо в органах слідства та суду. Це найбільш яскраво проявилось на прикладі грабіжницької політики і практиці рейдерських захоплень майна на ринках Одеської області. Назріла гостра потреба вимагати від Президента України і секретаря РНБО провести виїзне засідання в Одесі, зважаючи на поглиблення криміналізації судової влади в Одеській області [40]. Це була не перша спроба апеляції громади Одеси до центрального керівництва держави.

24 жовтня 2012 р. в Одесі відбувся мітинг на підтримку вимоги одеситів з повернення комунальних ринків у власність територіальних громад. Для участі у мітингу були запрошені всі небайдужі *одесити і громадяни України*, громадські організації з метою домогтися вирішення питань у різних напрямках життя. Політичні партії взяли на себе зобов'язання і готові були захищати права одеситів як до виборів 2012 р., так і після них [41]. Серед гасел, які звучали на мітингу, були: «Ми закликаємо всіх небайдужих і тих, хто *вболіває за долю своїх родин, свого міста і країни, громадян, незалежно від своїх політичних і громадських уподобань і поглядів, приєднатися до нас!*; «*МИ добиваємося повернення вкрадених ринків у комунальну власність!*»; «*Ми за відставку губернатора!*»; «*Ми висловлюємо недовіру Одеській міській раді та міському голові Олексію Костусеву!*» [42].

Під гаслом «*Ми втомилися від правового свавілля!*» пройшов мітинг перед будівлею Одеської обласної прокуратури, організований у рамках громадського проекту «Штаб підприємців ринків Одеської області». Учасники заходу, що приїхали в центр міста практично з усіх основних ринків, підготували обласному прокурору А. Галкіну колективну заяву, в якій вимагали дати оцінку бездіяльності та корумпованості правоохоронних, державних органів області та місцевого самоврядування Одеси [43]. Внаслідок незаконної приватизації комунальної власності одеситів, підприємств, ринків, земельних ділянок, узбережжя Одеси, за повного потурання і бездіяльності органів державної та судової влади, місцевого самоврядування територіальна громада втратила свою економічну базу [44].

Діяльність підприємців вивели за рамки правового поля українського законодавства [44].

Порушення прав і свобод, визначених Конституцією України та нормами Законів України, стали візитною карткою Одеської обласної державної адміністрації та Одеської міської ради, судової влади та правоохоронних органів в Одеській області. Представники підприємців, громадських, профспілкових, правозахисних організацій проводили різні відкриті публічні заходи, акції протесту, мітинги, запрошуючи на них усіх зацікавлених осіб і громадсько-політичні організації [44]. Однак політичні партії не брали участі у відстоюванні інтересів територіальної громади Одеси. Складалося враження, що в міських і обласних партійних структурах відсутні члени партій [44]. Поставало питання, а чи є партія, якщо відсутні члени партії на місцях? І що це за партії, якщо їх не цікавлять питання розвитку регіону, проблеми та потреби громадян? Тоді навіщо потрібні такі партії? 21 грудня 2012 р. в Одесі відбувся мітинг-протест, який організували громадські організації і запросили приєднатися до них опозиційні партії.

Судова влада в Україні є однією з найбільш корумпованих. Громадська організація «Громадська ініціатива Південного регіону» розпочинала громадський проект «Судовій владі – Народну реформу», який мав допомогти одеситам у боротьбі з судовим свавіллям! Будучи джерелом влади в державі, Народ України втратив саму владу. І яскравим негативним прикладом цьому може служити Одеська судова влада [45].

Збори громадян України в м. Одесі ухвалили кардинальне рішення: *«Ми, одесити, громадяни України, представники територіальної громади Одеси, керуючись нормами ст. ст. 5, 7, 8, 9, 22, 21, 36, 39, 140 Конституції України, ст. ст. 2, 3 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», нормами чинних міжнародних договорів, які є частиною національного законодавства України, ґрунтуючись на принципах народовладдя, законності, гласності, колегіальності, прийняли рішення реалізувати своє конституційне право на участь у місцевому самоврядуванні і здійснювати місцеве самоврядування в м. Одесі безпосередньо, самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції України та Законів України»* [46].

За результатами злочинної, антинародної діяльності керівництва та депутатів більшості Одеської міської ради VI скликання Збори громадян України в м. Одесі висловили недовіру: керівництву Одеської міської ради VI скликання; депутатам більшості Одеської міської ради VI скликання; керівництву і членам виконавчого комітету Одеської міської ради VI скликання; керівництву всіх структурних підрозділів Одеської міської ради VI скликання [46] і оголосили Мораторій на всі раніше прийняті і нові операції з комунальною власністю, власниками якої є одесити, та на всі раніше прийняті і нові рішення щодо незаконної забудови історичної частини міста Одеси [46].

Наприкінці серпня 2014 р. громадська організація «Європейський інститут соціальних комунікацій» провела опитування на тему «Сучасна ідентичність одеситів та ставлення мешканців Одеси до актуальних політичних проблем в Україні» (статистична похибка – 2,5%). 73,3% одеситів вважають себе українцями, 16,6% – росіянами* [47]. Простежується тенденція (і значна) збільшення тих, хто усвідомлює себе українцем, передусім за рахунок групи тих, хто вважає себе росіянином (у 1989 р. росіянами назвали себе 39,4%, а в 2001 р. – 29% одеситів) [47]. Згідно з результатами опитування вперше відсутній конфлікт між локальною та національною ідентичністю, тобто твердження «я – одесит» і «я – українець» переважно є тотожними. Власне, відбулася позитивна динаміка зростання українськості в Одесі. Завжди інертне місто, де всі конфлікти на комунальній кухні переводять у жарти, прокидається перед лицем ворога, і величезна кількість городян готова зі зброєю в руках відстоювати територіальну цілісність України [47].

Згідно з опитування 2014 р. 27% респондентів вважали себе парафіянами УПЦ Київського патріархату і тільки 17,5% відповіли, що належать до УПЦ Московського патріархату [47]. І це тоді, коли для мільйонного міста лише п'ять храмів належало УПЦ КП, а Московський патріархат отримував різні преференції з боку влади, земельні ділянки під забудову, пряму бюджетну підтримку [47]. Такі результати – привід для влади замислитися і змінити, врешті,

*За даними перепису населення в 1989 р. українцями назвали себе 48,9% мешканців міста, а в 2001 р. – 61,6%.

своє ставлення до питань релігії. Люди хочуть бачити Київський патріархат належно представленим у місті. Новим явищем можна вважати зростання кількості атеїстів – зі звичних 10% до 18,8%, і це також, зазначають експерти, ознака нинішнього непростого часу [47].

Рейтинг довіри практично до всіх гілок влади дуже низький. Особливо це стосується СБУ (15%), міліції (17%), Верховної Ради України (20%), органів обласної і міської адміністрації (приблизно по 16,5%). Більше одесити довіряють українській армії (33%), Президентові України (35%) і меру Одеси (36%) [48]. Одесити розділені на групи і кучкуються за принципом: «давайте дружити разом проти когось». Рівень довіри до влади, до ЗМІ – вкрай низький. Опитування показало розділення міста, й необхідно думати про те, як налагоджувати містки між людьми [47].

Таким чином, ми спробували частково торкнутися тих проблем, чинників, факторів, особливостей, завдяки яким формується політична ідентичність міської громади. Насамперед, проаналізували, що сприяє становленню особливого соціально-психологічного типу городянина – одесита, його поглядів, прихильностей, переживань, уподобань під впливом міського середовища Одеси. Одеса є простором взаємодії представників різних культур, різних релігій, соціальних груп, різних ідентичностей.

Визнаними способами встановлення причетності до міста виступають: емоційне входження в простір міста, діяльність на благо міста, осмислення міста як простору самореалізації, примордiальна прихильність, наявність стійких соціальних відносин зі «значущими іншими» жителями міста. У зв'язку з цим ми намагалися показати політичне поле Одеси у період незалежності, спроби і заклики до федералізації, які за двадцятип'ятирічну історію відбувалися декілька разів, однак не змогли зруйнувати українську ідентичність Одеси і одеситів і спростували міф, що Одеса – російське місто. Ідеологія «руського міра» не знайшла благодатного ґрунту серед одеської міської громади.

Беручи активну участь в організації самоуправління містом, одесити активно демонстрували свою міську, локальну чи то регіональну ідентичність. Вирішуючи питання міської громади, які стосувалися різноманітних проблем життя міста: чи то комунальної власності, чи

то енергозбереження, чи багатьох інших, члени міської громади позиціонували себе: «ми – громадяни України», «ми – одесити».

Новим учасником конструювання одеської ідентичності став Статут міста, який затвердив історичні та культурні традиції міста, міську символіку, а також визначив правила входження в спільність міста та шляхи здобуття визнання. Інституційно було закріплено *індивідуальний шлях* входження в культурно-історичну спільність міської громади Одеси через здобуття особистого визнання і *колективний* – через участь у прийнятті політичних рішень.

Осмилення Одеси як батьківщини виступає показником включеності в культурно-історичну спільність міста. Патріотичні почуття, як складові афективного компонента одеської ідентичності, мають двоїстий характер, що виявляється, з одного боку, в причетності до міста через почуття гордості, з іншого боку – через співпереживання, що сприяє формуванню позитивної одеської ідентичності і приводить до конструювання образу майбутнього, а також визначає принципи зведення кордонів культурно-історичної спільності міста.

1. Лейбин В. Словарь-справочник по психоанализу / В. Лейбин. – М.: АСТ, 2010. – 960 с.

2. Попова О.В. Политическая идентификация в условиях трансформации общества / О.В. Попова. – СПб.: Изд-во С. Петерб. ун-та, 2002. – 258 с.

3. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М.: Медиум, 1995. – 323 с.

4. Фромм Э. Человеческий характер и социальный процесс / Э. Фромм // Бегство от свободы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://avtonom.org/old/lib/theory/fromm/begstvo/pril.html>. – Назва з екрана.

5. Пушкарева Г.В. Механизмы формирования политических идентичностей в политическом пространстве современного общества / Г.В. Пушкарева // Политическая идентичность и политика идентичности в 2 т.: Т.2 Идентичность и социально-политические изменения в XXI веке / [отв. ред. И.С. Семененко]. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2012 – С. 99–114.

6. Холодковский К.Г. Идеино-политическая, партийная самоидентификация / К.Г. Холодковский // Политическая идентичность и политика идентичности в 2 т.: Т. 1 Идентичность как категория политической науки: словарь терминов и

понятий / [отв. ред. И.С. Семенов]. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2012. – С. 100–102.

7. Стегній О. Геополітичні пріоритети України: моніторинг громадської думки / О. Стегній // Українське суспільство 1992–2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг. За ред. д. ек. н. В. Ворони, д. соц. н. М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2012. – С. 11–19.

8. Short J. Citi as Text / J. Short // Short John Rennie. The Urban Order: An Sntroduction to Cities, Culture, and Power. – Cambridge: Blackwell, 1996. – P. 390–413.

9. Сенюра О.В. Специфіка та тенденції розвитку сучасного міста в соціологічному дискурсі / О.В. Сенюра // Український соціум: науковий журнал. – 2009. – 3 (30). – С. 25–36.

10. Lalli M. Urban-related Identity: Theory, Measurement and Empirical Findings. URL / M. Lalli [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scribd.com/doc/78116044/Place-Identity>.

11. Открытое письмо одесситам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wikicitynomica.org/gorod/otkryitoe-pismo-odessitam.html>

12. Дослідження найбільших міст України. Якими бачать свої міста українці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_Cities_Ukraine_022014.pdf

13. Одеська бісенале сучасного мистецтва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://2015.odesa-biennale.org.ua/ua/component/content/article/48.html>

14. Бренд Одессы. Открытая бренд-сессия. 5 сентября 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wikicitynomica.org/gorod/brend-odessyi-otkryita-ya-brend-sessiya-5-sentyabrya-2010.html#more-166>

15. Одесские сторонники Януковича хотят отделиться от Украины в Новороссию [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/ukraine/events/107883-odesskie-storonniki-yanukovicha-hotyat-otdelitsya-ot-ukrainy-v-povorossiyu>

16. Перстнева Н. Одесса собирает деньги на валер'янку / Н. Перстнева // Зеркало недели. – 2004. – 3 декабря.

17. Одещина: Нема життя без України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Politics/120938>

18. Приглашение на акцию «Прощание с партией регионов в Одесском регионе». 26.10.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ami-odessa.at.ua/news/priglasenie_na_akciju_proshhanie_s_partiej_regionov_v_odesskom_regiione/2012-10-26-85

19. ОНР: Декларация о провозглашении Одесской Народной Рады и обращение к территориальным громадам Одесской области [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://odessa-daily.com.ua/news/onr-deklaraciya-o-provo-zglashenii-i-obracshenie-k-territorialnym-gromadam-odesskoj-oblasti-id61680.html>

20. Політична карта Одеської області. Інформація станом на 10 березня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://opora.ua.org/en/>

vybory/politychni-karty-oblastej-2014/article/4440-politychna-karta-odeskoji-oblasti

21. Об'єднатися навколо цінностей. Форум одеської інтелігенції // Чорноморські новини. – 2014. – 17 травня.

22. Статут територіальної громади міста Одеси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ru/acts/council/36244/>

23. Чергове судове засідання 23.02.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ami-odessa.at.ua/news/cherгоve_sudove_zasidannja/2012-02-23-28

24. Устав Одесси зареєстрован органами юстиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.odessa.ua/ru/announcements/33063/>

25. В Одесі представили звіт про практику застосування Статуту. 29.08.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibi.com.ua/ua/news/v-odesse-predstavili-otchet-o-praktike-primeneniya-ustava.html>

26. Народне віче територіальної громади міста Одеси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ami-odessa.at.ua/news/narodne_viche_teritorialnoji_gromadi_mista_odesi/2014-05-07-176

27. Концепція місцевого самоврядування м. Одеси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/igroupteamsite/municipalno-pravo-ukraieni/konceptcia-miscevogo-samovraduvanna-m-odesi>

28. Місцеві референдуми: інструмент виходу з кризи чи недоречна вимога опозиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://newsradio.com.ua/2014_02_18/M-scev-referendumi-nstrument-vihodu-z-krizi-chi-nedorechna-vigadka-opozic/

29. Костусєв відмовив у проведенні референдуму за свою відставку. 14.10.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/1272256-kostusev-vidmoviv-u-provedenni-referendumu-za-svoju-vidstavku>

30. Прес-конференція «Вирішення проблем місцевих громад через соціальне замовлення» 28 квітня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://samoorg.com.ua/blog/2011/04/29/mart-aprel-2011-g/>

31. Енергозбереження з доставкою додому 09.03.2011. Одеса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://samoorg.com.ua/blog/2011/04/29/mart-aprel-2011-g/>

32. Енергозбереження стає все більш необхідним, але держава не поспішає. 21.03.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://samoorg.com.ua/blog/2011/04/29/mart-aprel-2011-g/>

33. Одесситы хотят контролировать оказание услуг по содержанию дома и придомовой территории [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://samoorg.com.ua/blog/2011/04/29/mart-aprel-2011-g/>

34. Обсудили планы на 2011 год 27. 03.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://samoorg.com.ua/blog/2011/04/29/mart-aprel-2011-g/>

35. Общинні фонди (фонди місцевої громади) нагальна проблема чи закордонна екзотика [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lacenter.org.ua/2013-09-10-08-52-50/66-2013-09-10-09-07-39/190-2010-06-29-08-23-59.html>

36. Що таке фонд громади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://isar.net.ua/chto-my-delaem/lokal-filantropy/chto-takoe-fond-obshhiny>

37. Рыночники Одессы взяли трибуну горсовета 26.07.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ami-odessa.at.ua/news/gynochniki_odessy_vzjali_tribunu_gorsoveta/2012-07-26-49

38. Меморандум о сотрудничестве по реализации Резолюции от 1 октября 2012 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ami-odessa.at.ua/news/memorandum_o_sotrudnichestve_po_realizacii_rezoljucii_ot_1_oktjabrja_2012g/2012-10-03-73

39. Заявление общественных организаций 06.10.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ami-odessa.at.ua/news/zajavlenie_obshhestvennykh_organizacij/2012-10-06-77

40. Резолюция 01 октября 2012 р. Одесса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ami-odessa.at.ua/news/rezoljucija_01_oktjabrja_2012g_odessa/2012-10-03-72

41. «Приглашение на митинг 24 октября 2012 г». 22.10. 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ami-odessa.at.ua/news/priglasenie_na_miting_24_oktjabrja_2012g/2012-10-22-84

42. Обращение Предпринимателей к Одесситам! 06.10.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ami-odessa.at.ua/news/obrashhenie_predprinimatelej_k_odessitam/2012-10-06-78

43. «Мы устали от правового беспредела!» 20.11.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ami-odessa.at.ua/news/?page8>

44. «Есть ли оппозиция в Одессе?» Обращение одесситов! 16.12. 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ami-odessa.at.ua/news/est_li_oppozicija_v_odesse/2012-12-16-113

45. «Судебная власть под контролем народа!» 04.12. 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ami-odessa.at.ua/news/sudebnaja_vlast_pod_kontrolom_naroda/2012-12-04-103

46. Резолюция Собрания граждан Украины в г. Одессе. 30.12.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ami-odessa.at.ua/news/rezoljucija_sobranija_grazhdan_ukrainy_v_g_odesse/2013-12-30-162

47. Філіппова О. Одеса визначилася з національністю і готова себе захистити / О. Філіппова // Чорноморські новини. – 2014. – 13 вересня.

48. 80% одеситів вважає введення російських військ окупацією, – опитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipress.ua/news/kozhen_chetvertyu_odesyt_gotovu_zahyshchaty_misto_vid_rosiyskoi_okupatsii_opytuvannya_83563.html